

KONSEP SIYASAH SYARIYYAH DI DALAM INSTITUSI ZAKAT: KAJIAN KES DI LEMBAGA ZAKAT NEGERI KEDAH

Concept of Siyasah Syariyyah in Zakat Institution: Case Study at Lembaga Zakat Negeri Kedah

Hazwan Syah Niegam^{1*}

Hafizah Zainal²

Abdul Hadi Abdul Majid³

Zakaria Othman⁴

^{1,2,3,4} Lembaga Zakat Negeri Kedah, Jalan Teluk Wan Jah, 05200 Alor Setar, Kedah, Malaysia

*Corresponding author (Email: hazwan@zakatkedah.com.my)

Received: 10 September 2023, Reviewed: 21 September 2023, Published: 30 September 2023

Abstrak: Siyasah syariyyah adalah disiplin yang menguruskan pentadbiran negara Islam berdasarkan hukum syariat dan kemaslahatan umat. Ia juga memberi ruang ijihad dalam pentadbiran jika tiada nass yang jelas mengenai sesuatu isu dalam pentadbiran. Salah satu isu yang melibatkan pentadbiran dalam Islam adalah zakat. Zakat bukan hanya hukum yang berkaitan dengan individu, tetapi juga memerlukan sistem pengurusan yang efektif untuk mencapai matlamat dan objektifnya. Pentadbiran zakat telah wujud sejak zaman Nabi S.A.W. yang mengutuskan beberapa sahabat untuk mengurus kutipan dan agihan zakat di beberapa negeri. Sejak itu, pengurusan dan pentadbiran zakat terus berkembang mengikut keperluan zaman. Oleh itu, aspek dan disiplin siyasah syariyyah menjadi rujukan dalam perkembangan tersebut. Kajian ini bertujuan untuk melihat aspek siyasah syariyyah dalam pengurusan zakat yang diamalkan di Malaysia. Pengurusan zakat di negeri Kedah dipilih sebagai kajian kes untuk menilai penggunaan konsep siyasah syariyyah dalam pengurusan zakat. Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif dengan menganalisis teks yang berkaitan dengan siyasah syariyyah serta temu bual dan laporan dari Lembaga Zakat Negeri Kedah (LZNK). Analisis dilakukan untuk mengkaji aplikasi konsep siyasah syariyyah dalam pengurusan dan pentadbiran di LZNK.

Kata kunci: Siyasah Syariyyah, Ijtihad, Pangurusan dan Pentadbiran, LZNK

Abstract: *Sharia law is applied in administrative matters according to the discipline of Siyasah Syariyyah. It also acts as a means of establishing a Shariah-based administrative framework. If there is no specific nass (textual evidence) regarding an administrative issue, understanding the concept of Siyasah Syariyyah can also open up opportunities for ijihad. One of the Sharia laws that includes administrative components in its application is zakat. It is more than just a personal or individual law; in order to achieve its goals and objectives, it needs to be managed systematically. Since the time of the Prophet Muhammad S.A.W., when he delegated some companions to oversee the collection and distribution of zakat in various*

states, there has been an administrative component to zakat. Since then, zakat administration and management have continuously changed. To ensure its effectiveness, various ijtiihad on the administrative aspect have been involved in the development of zakat administration. So, in this development, Siyasah Syariyyah's aspect and discipline serve as a guide. This study aims to investigate how Siyasah Syariyyah functions in actual zakat management. The management of zakat in the state of Kedah is examined in order to see how the Siyasah Syariyyah concept has been applied to zakat. This study uses interviews, reports from the Lembaga Zakat Negeri Kedah (LZNK), and an analysis of texts pertaining to Siyasah Syariyyah as well as qualitative methods. Analysis is conducted to observe the application of the Siyasah Syariyyah concept in the management and administration at LZNK.

Keyword: *Siyasah Syariyyah, Ijtihad, Management and Administration, LZNK*

PENDAHULUAN

Syariat Islam tidak hanya melibatkan amalan peribadi sahaja, tetapi juga bertujuan untuk membina peradaban manusia dan mengatur masyarakat ke arah keharmonian. Nass Al-Quran dan Hadith menegaskan kepentingan mencapai kebahagian dunia dan akhirat secara seimbang (Ibnu Kathir, 1997). Oleh itu, pentadbiran dan pengurusan juga diberi tumpuan dalam syariat Islam. Malah, aspek ini juga meliputi pengalaman ibadah dan bukan hanya hal-hal dunia sahaja. Sistem pentadbiran Islam yang berlandaskan syarak dikenali sebagai siyasah syariyyah. Konsep tersebut adalah sebuah garis panduan umum agar setiap isu pengurusan yang melibatkan sisi keperluan manusia di pandu dengan kehendak syariat (Abdul Jalil Borham, 2013). Setiap dinamika yang berlaku dalam pengurusan sentiasa mematuhi syariat. Selain itu, segala dasar dan rancangan yang dibuat adalah berdasarkan kepada maqasid atau objektif syariat Islam.

Salah satu ibadah yang membutuhkan sistem pengelolaan yang baik adalah zakat. Zakat adalah rukun Islam ketiga yang mengandung dua hak yang harus dipenuhi, yaitu hak Allah dan hak manusia. Hak Allah berarti seorang hamba harus menaati perintah dan petunjuk untuk berzakat, sedangkan hak manusia berarti memastikan zakat yang dikeluarkan sampai dan bermanfaat bagi golongan yang berhak. Oleh karena itu, untuk mencapai tujuan tersebut, administrasi zakat harus ditingkatkan dan diperkuat. Segala bentuk upaya dalam pengelolaan zakat memerlukan pemahaman tentang siyasah syariyyah agar pelaksanaannya sesuai dengan syariat dan mampu mencapai maqasidnya. LZNK adalah salah satu institusi yang berperan dalam pengelolaan dan administrasi zakat di Malaysia. Penelitian ini adalah sebagai tinjauan awal terhadap praktik di LZNK dalam mempertimbangkan konsep siyasah syariyyah.

Pengertian Siyasah Syar'iyyah

Siyasah bermaksud mentadbir, menguruskan atau mengendalikan sesuatu dengan cara yang baik terutamanya dalam mentadbir kerajaan Islamiyyah. Siyasah juga membawa maksud lain untuk mendidik supaya menjadi sebahagian daripada usaha untuk mentadbir. Walaupun banyak pandangan mengenai maksud siyasah ini namun pengertian sebenar siyasah tidak akan lari daripada mencapai satu mesej utama yang penting iaitu untuk memberi kebaikan dalam urusan mentadbir dan memimpin. Syar'iyyah pula diambil dari lafaz syara yang menjelaskan mengenai perkara yang disandarkan kepada hukum syarak dan boleh diterima dengan sesuatu yang sah. Siyasah Syar'iyyah juga merupakan kaedah dalam pentadbiran dan pemerintahan

negara menurut pandangan islam, ia juga disebut sebagai kaedah penentuan hukum di bawah pemerintahan kerajaan Islam. Apa yang dapat dilihat daripada erti kata Siyasah Syar'iyyah, ia ditakrifkan sebagai satu tindakan yang mana pemerintahan terhadap sesebuah kerajaan bertujuan untuk mendapatkan suatu kemaslahatan. Dalam pengaplikasian siyasah syar'iyyah secara realiti, penggunaannya adalah luas. Ia merangkumi (Muhammad bin Syakir ,2018);

- Perkara yang tidak dinaskan dalam Quran dan hadith.
- Perkara yang dinaskan tetapi hukumnya boleh berubah mengikut keperluan masa dan tempat.

Siyasah Syar'iyyah juga merupakan satu ilmu yang membahaskan berkaitan pentadbiran sesebuah kerajaan Islamiyyah yang merangkumi undang-undang dan sistem asas-asas islam.

Pengertian Maqasid Syariah

Di antara perkara teras dalam mengaplikasikan siyasah syariyyah adalah dengan memahami konsep maqasid syariah (Marbawi, 20121). Maqasid berasal dari perkataan qasada yang bermaksud kepada jamak maqasid. Qasd iaitu sesuatu yang mempunyai beberapa maksud lain antaranya seperti jalan yang lurus, satu sandaran dan tujuan. Syariah pula berasal daripada perkataan syara'a yang merujuk kepada beberapa perkataan dan makna yang hampir sama sebagai contoh, al-Tariq, al-Mustaqim, al-Sunnah, manhaj dan sebagainya. Namun, dalam maqasid syariah ini ia saling berkait rapat antara satu sama lain dalam mewujudkan satu matlamat serta dasar yang membawa kepada Syariah Islamiyyah. Maqasid Syariah juga merangkumi beberapa aspek yang terdiri daripada agama, nyawa, akal, keturunan dan harta (Hapiz, 2017).

Tujuan Siyasah Syar'iyyah

- 1) Melaksanakan maqasid al-syariah yang berkaitan dengan ‘jalb al-masalih’ (mendapatkan kemaslahatan kepada manusia) dan ‘dar’ al-mafasid (menghilangkan kemudharatan daripada mereka)
- 2) Allah menurunkan syariat Islam kepada manusia untuk menjaga agama, jiwa, akal, nasab dan harta (Abdul Jalil Borham, 2013).

KONSEP SIYASAH SYAR'IYYAH

Siyasah Syar'iyyah Mengikut Ulama Silam

Siyasah dalam Islam berdiri di atas tujuan menjaga kemaslahatan hidup masyarakat berlandaskan hukum syarak. Secara amnya, Siyasah Syar'iyyah merupakan satu konsep yang mana semua makhluk hidup bermasyarakat secara semula jadi. Siyasah Syar'iyyah juga merupakan satu aspek politik yang akan menitikberatkan keadilan dalam pemerintahan islam. Abdul Jalil Borham menghuraikan pandangan beberapa sarjana Islam yang masyhur terdahulu berkenaan siyasah syariyyah (Abdul Jalil Borham, 2013) seperti berikut;

- 1) Menurut Ibn Khaldun Siyasah syar'iyyah adalah sesuatu perkara untuk menjalankan pentadbiran negara dan melaksanakan hukum-hukum syarak, merancang dan meminda peraturan dan undang-undangnya. Bagi melaksanakan siyasah syar'iyyah ini, Ibn Khaldun menyatakan dua kaedah yang perlu digunakan di dalam Siyasah Syar'iyyah.

Pertama, dinamakan siyasah diniyah (Agama) untuk memperolehi kebaikan dunia dan akhirat berdasarkan kepada prinsip dan ketentuan syariah. Kedua, bersandar kepada kekuatan akal (siyasah aqliyah) yang juga wajib dipatuhi.

- 2) Menurut Ibn Abidin beliau mentakrifkan Siyasah Syar'iyyah sebagai suatu perkara yang mempunyai visi dan misi untuk membaiki keadaan rakyat dengan cara serta kaedah yang telah ditetapkan oleh syarak.
- 3) Menurut Yusuf al-Qaradhawi beliau mentakrifkan mengenai Siyasah Syar'iyyah merupakan satu sistem politik yang mengutamakan syariah sebagai teras untuk diaplikasikan di muka bumi ini. Pandangan beliau mengenai Siyasah Syar'iyyah ini amat memberi impak yang positif kepada sistem pemerintah dalam melibatkan aspek politik.

Siyasah Syar'iyyah Mengikut Ulama Kini

Sarjana Islam pada masa kini bersetuju dengan takrif serta maksud yang telah dikemukakan oleh ulama yang terdahulu. Terdapat beberapa ulama masa kini memberikan pandangan berkenaan siyasah syariyyah di mana ianya tidak terlalu berbeza dengan pandangan ulama' silam, antaranya ialah (Bharudin, 2010):

- 1) Fath al-Durayni berpendapat, Siyasah merupakan satu proses untuk menjalankan hal ehwal pentadbiran Negara sama ada hal ehwal dalam Negara atau luar Negara berpandukan maslahah.
- 2) Dr. Muhammad Na'im Yasin juga mengemukakan pendapat bahawa siyasah ialah sebuah pentadbiran yang dijalankan oleh pemimpin Islam atau pembantunya berdasarkan maqasid yang telah ditetapkan walaupun perkara tersebut tidak menepati pendapat mazhab.
- 3) Menurut Rizq Muhammad al-Zalbani beliau menjelaskan berkaitan siyasah syar'iyyah dalam mengendalikan urusan berdasarkan perkara yang tidak bercanggah dengan Islam.

Beberapa pandangan di atas dapat dilihat bahawa Siyasah Syar'iyyah adalah satu sistem politik yang mentadbir kerajaan Islam serta mengurus urusan kerajaan dan rakyat dalam setiap aspek yang telah ditetapkan.

Aplikasi Siyasah Syariyyah Di Dalam Pentadbiran Zakat

Pengurusan dan pentadbiran zakat merupakan salah satu cabang siyasah syariyyah. Ia diperlukan bagi memastikan objektif pensyariatan zakat tercapai. Hal pengurusan zakat ini adalah bertunjang firman Allah di dalam surah At-Taubah, 103 yang bermaksud “Ambilah (sebahagian) dari harta mereka menjadi sedekah (zakat), supaya engkau membersihkan mereka (dari dosa) dan mensucikan mereka (dari akhlak yang buruk); dan doakanlah untuk mereka, kerana sesungguhnya doamu itu menjadi ketenteraman bagi mereka. Dan (ingatlah) Allah Maha Mendengar, lagi Maha Mengetahui”. Menurut Ibnu Kathir ayat ini bukan dikhususkan kepada Nabi s.a.w sahaja, tetapi ia ditujukan secara umum kepada sekalian umat manusia seperti mana ayat-ayat kewajipan solat, zakat dan lain-lain lagi. Menurut beliau lagi sesiapa yang beranggapan bahawa ayat tersebut hanya ditujukan kepada Baginda Nabi s.a.w, ia merupakan kejahilan yang jelas (Ibnu Kathir, 1997). Tindakan Saiyyidina Abu Bakar sehingga ke peringkat memerangi golongan yang enggan menuaikan zakat kepada pemerintahannya sebagai bukti tambahan bahawa isu pengurusan zakat adalah tertakluk kepada pemerintah islam.

Aspek pengurusan zakat terbahagi kepada tiga komponen utama, iaitu kutipan, agihan dan pentadbiran. Kutipan zakat adalah berfungsi sebagai komponen yang bertindak memastikan kumpulan muzakki menunaikan zakat bertepatan dengan taksiran yang ditentukan oleh syarak. Manakala komponen agihan pula bertindak sebagai pihak yang memastikan setiap wang zakat itu dapat diagihkan kepada semua kumpulan asnaf sebagaimana yang ditentukan syarak di dalam Al-Quran dan hadith. Sementelahan itu pula, komponen pentadbiran adalah mengawal selia pengurusan secara lebih menyuluruh yang merangkumi pentadbiran kewangan, sumber manusia, perolehan agensi, audit dan seumpamanya. Kesemua aspek pengurusan tersebut dibina adalah berasaskan keperluan pantadbiran semasa. Ia bertujuan melancarkan setiap operasi zakat agar dapat mencapai objektifnya. Setelah penelitian dilakukan kita mendapati bahawa perincian kepada sistem pengurusan tersebut tidak disebut secara khusus oleh syarak. Ini bermakna kebanyakan urusan pentadbiran dan pengurusan zakat adalah berdasarkan ijтиhad oleh institusi tersebut. Islam menyediakan penyelesaian kepada permasalahan tersebut dengan membuka ruang kepada para mujtahid untuk berijтиhad bagi menjawab permasalahan hukum yang baru. Di atas premis pemikiran hukum inilah terbinanya konsep fiqh semasa yang biasa disebut dalam terminologi al-fiqh al-mu`asir atau fiqh realiti atau *al-fiqh al-waqi`I* (Saadan Man, tt).

Pelaksanaan Konsep Siyasah Syariyyah Di Dalam Pengurusan Zakat Di Negeri Kedah
 Pengurusan zakat di negeri Kedah telah mengalami proses perkembangan sejak ratusan tahun dahulu. Catatan sejarah membuktikan bahawa zakat telah menjadi sebahagian dari teras pentadbiran kerajaan di negeri Kedah. Pelbagai bentuk ijтиhad baru dalam pengurusan zakat ini menggambarkan bertapa konsep siyasah syariyyah dilaksanakan bagi memenuhi maslahah masyarakat di negeri Kedah. Di bawah ini akan dikemukakan beberapa contoh perkembangan dan pelaksanaan siyasah syariyyah dalam konteks pentadbiran zakat di negeri Kedah.

Pengurusan Zakat Kedah Di Dalam Lipatan Sejarah

Perundangan berkaitan Zakat dalam Tembera Dato' Seri Paduka Tuan (1667m)

Tembera Dato' Seri Paduka Tuan Siap ditulis pada tahun 1667 Masihi ketika zaman pemerintahan Sultan Dhiauddin Mukarram Shah 1. Penulisan ini adalah disebabkan pentadbiran kerajaan Negeri Kedah yang semakin berkembang di bawah pemerintahan baginda (Winstedt,1926; Mariyam Salim,2005).

Menurut Dato' Wira (Dr) Wan Shamsuddin Mohd Yusoff, Penasihat serta pakar rujuk sejarah Negeri Kedah, tembera bermaksud tembaga. Seperti kebiasaan catatan undang-undang dahulu yang ditulis pada tembaga, undang-undang ini juga ditulis atas tembaga. Tetapi apabila ianya dicatatkan sebagai Tembera oleh R.O Windstedt dan ianya diterima pakai sehingga hari ini dimana Tembera itu membawa maksud undang-undang. Di dalam Tembera Dato' Paduka Tuan ini mengandungi 16 fasal berkaitan dengan hukuman terhadap orang yang mencuri, menyamun, hisap madat/candu, berjudi, minum arak, dan tuak. Selain itu, terdapat juga fasal berkaitan hukuman terhadap golongan yang meninggalkan solat lima waktu, meninggalkan puasa dan meninggalkan solat Jumaat serta kewajipan berzakat. (Mustafa Ishak, Syamsul Anuar Ismail & Rohana Yusof,2004). Berikut merupakan teks asli Tembera Dato' Seri Paduka Tuan seperti yang dicatatkan oleh R.O Windstedt (1928):

“...Hijratu ’n-Nabi sallallahu alaihi wa sallama pada sa-ribu tujoh-puloh delapan tahun, tahun dal pada bulan Rabbi-i’l-awal hari Ithnain zaman hadzrat Maulana Shah Alam semayam di-Kota Palas, pada ketika itu bahawa titah Shah Alam yang maha mulia pada segala pegawai yang tua-tua suroh perbuat undang-undang. Maka bichara oleh Dato’ Seri Paduka Tuan serta Menteri muafakat. Maka tatkala itu di-perbuat undang-undang; sudah, lalu di-maalumkan. Maka titah yang maha mulia suroh nyatakan pada Tuan Shaikh Ala-u’d-din dan pada segala pandita: “Barang yang lazim pada hukum Allah taala, itu-lah kita suroh hukumkan pada Panglima negeri dan Kweng”. Maka mereka itu-lah jadi keperchayaan pada Raja...”

Fasal yang ketiga pada menyatakan hukum undang-undang. Barang siapa berbuat bendang atau huma, maka hendak-lah kerasi suroh keluarkan zakat; seperti benar hisab-nya yang di-peroleh-nya itu itu, suroh keluarkan sa-puloh emas zakat-nya itu. Apa-bila tiada mahu mereka itu seperti hisab itu, maka hendaklah Kweng kerasi keluar zakat itu, menurut seperti hukum Allah taala. Jika diteliti, di dalam perkara tiga Tembera Dato’ Seri Paduka Tuan, menyatakan bahwa rakyat Negeri Kedah yang menjalankan aktiviti menanam padi dan huma mestilah mengeluarkan zakat pertanian dengan kadar satu persepuhlus emas.

Sekiranya mereka enggan mengeluarkan zakat, maka penghulu diberikan kebenaran oleh Sultan supaya mengenakan tindakan tegas kepada mereka yang ingkar. Hal ini demikian, kewajipan berzakat merupakan arahan daripada Allah SWT. Bagi memenuhi tuntutan ini, Sultan Negeri Kedah pada ketika itu menggunakan sepenuh kuasanya yang ada pada ulil amri untuk mengarahkan rakyat Negeri Kedah. Sekiranya mereka enggan, kuasa diberikan kepada penghulu (kweng) supaya tindakan tegas diambil terhadap mereka.

Jika dilihat pada ayat ‘kerasi suroh’ di dalam Tembera tersebut menunjukkan arahan kepada penghulu pada Ketika itu agar bertegas dalam menyuruh rakyat jelata menunaikan zakat. Pada ayat “*suroh keluarkan sa-puloh emas zakat-nya itu*” menunjukkan bahawa zakat padi Ketika itu boleh dikeluarkan dalam bentuk nilai dan bukan mesti dengan padi itu sendiri. Manakala pada ayat “*Apa-bila tiada mahu mereka itu seperti hisab itu, maka hendaklah Kweng kerasi keluar zakat itu, menurut seperti hukum Allah taala*” menunjukkan bahawa orang yang enggan mengeluarkan zakat berdasarkan taksiran yang betul akan dipaksa untuk mengeluarkannya. Ia juga memberi maksud tindakan boleh diambil kepada mana-mana pihak yang terus ingkar arahan tersebut.

Perundangan Berkaitan Dengan Zakat Dalam Undang-Undang Kedah Versi Ku Din Ku Meh

Di dalam sejarah Kedah juga terdapat catatan berkaitan dengan hal ehwal zakat dalam Undang-undang Kedah versi Ku Din Ku Meh. Catatan tersebut dikatakan adalah lebih awal dari Tembera Dato’ Seri Paduka Tuan (1667 Masihi). Dalam kajian mendapati terdapat pandangan bahawa Undang-undang Kedah versi Ku Din Ku Meh ditulis antara tahun 1625 Masehi-1651 Masehi ketika pemerintahan Sultan Rijaluddin Muhammad Shah yang memerintah Negeri Kedah pada waktu tersebut. Ini berdasarkan kepada catatan undang-undang seperti berikut (Tengku Sepora Tengku Mahadi (2003) dalam Siti Fairuz Kamaruddin (2014):

“...Maka pada zaman masa duli hadzrat Maulana Paduka Seri Sultan Rijaluddin Muhammad Syah Yang Maha Mulia semayam di atas kerajaan Negeri Kedah di

Kota Wang Naga lengkap dengan menteri pegawai hulubalang maka pada ketika itu keluar titah kepada Datuk Bendahara suruh muafakat dengan segala menteri pegawai himpukkan segala ulama dan hakim perbuat undang-undang peraturan segala adat negeri dengan segala adat kerajaan negeri dan peraturan menteri pegawai serta dengan pakaian jabatan masing-masing tarafnya dan pertentukan adat atas segala isi negeri pada pihak pekerjaannya daripada benar dan salah dan atas segala dagang senteri yang masuk negeri kita ikut yang bersabit pada hokum Allah... ”

Di dalam undang-undang Kedah versi Ku Din Ku Meh ini terdapat fasal yang menyentuh berkaitan dengan peraturan berzakat dalam kalangan rakyat yang bernaung di bawah Kerajaan Negeri Kedah Darul Aman. Terdapat di dalam Fasal Undang-undang Kedah versi Ku Din Ku Meh: 30/99/8-9 iaitu semua rakyat negeri Kedah wajib untuk menunaikan solat lima waktu, solat jumaat, mengeluarkan zakat dan fitrah serta berpuasa sebulan di bulan Ramadhan. Arahan ini termaktub di dalam undang-undang seperti berikut:

“...Maka hendaklah suruhkan sembahyang lima waktu dan sembahyang jumaat dan keluarkan zakat dan fitrah dan suruh puasa pada bulan ramadhan...”

(Fasal Undang-undang Kedah versi Ku Din Ku Meh:30/102/17-19)

“...Bahawakan segala zakat fitrah itu apakala sudah habis terhimpun hendaklah pegawai bahagikan pada segala fakir miskin menurut hukum Allah Taala beri masing-masing bahagian jangan khilaf dalam kerja itu menanggung taksir besar...”

(Fasal Undang-undang Kedah versi Ku Din Ku Meh:30/101/14-6)

“...Dan memberi fitrah sekaliannya suruh hantar ke masjid dan apakala selesai kerja bendang sudah ambillah padi suruh keluarkan zakatnya hantar ke masjid serahkan pada pegawai masjid, hendaklah pegawai masjid buat tempat terima ambil taruh beras padi itu jangan beri rosak binasa...”

(Fasal Undang-undang Kedah versi Ku Din Ku Meh:38/128/5-7)

“...Bermula orang yang menaruh kerbau kawan atau lembu maulah keluarkan zakatnya pada tiap-tiap tahun iaitu pada empat puluh ekor seekor, siapa yang dikurnia raja membenarkan memungut kerbau lembu zakat itu maulah diserah beri kerja agama jangan dipergendalakan...”

Berdasarkan beberapa pandangan ahli sejarah, Undang-undang Kedah versi Ku Din Ku Meh tidak mempunyai tarikh yang tepat tetapi ianya juga membuktikan bahawa sejarah perundungan zakat di Negeri Kedah telah wujud sejak sekian lama sebelum kemerdekaan. Penelitian terhadap undang-undang ini mungkin boleh dilakukan secara terperinci dalam kajian ilmiah para penyelidik yang akan datang. Namun, apa yang jelas perincian berkenaan kaedah kutipan dan agihan zakat yang diperundangkan tersebut adalah berdasarkan ijtihad pemerintah pada waktu itu. Tujuan ijtihad tersebut dilaksanakan adalah bagi memastikan

pensyariatan zakat dapat berjalan dan seterusnya mencapai tujuan atau maqasid pensyariatannya.

Pentadbiran Zakat Kedah Di Era Moden

Struktur pentadbiran LZNK telah mengalami beberapa perubahan sejak beberapa tahun yang lalu sebagai usaha untuk meningkatkan mutu perkhidmatan agensi. Sebelum ini, agensi zakat di Kedah dikenali sebagai Jabatan Zakat Negeri Kedah yang diketuai oleh seorang setiausaha dan dibahagikan kepada beberapa bahagian dengan kakitangan masing-masing. Namun, pada tahun 2015, Enakmen Zakat Negeri Kedah dipinda dengan menaikkan taraf agensi ini kepada Lembaga. Oleh itu, nama agensi ini ditukar kepada Lembaga Zakat Negeri Kedah yang diketuai oleh seorang Ketua Pegawai Eksekutif dan disokong oleh kakitangan di pelbagai peringkat. Agensi ini juga berada di bawah pengawasan sekumpulan ahli Lembaga yang dipengerusikan oleh Setiausaha Kerajaan Negeri (SUK) dan dianggotai oleh beberapa individu yang dilantik dari pelbagai latar belakang dan kepakaran sebagai jawatankuasa. Pengurus Lembaga adalah berdasarkan jawatan rasmi setiausaha kerajaan negeri Kedah. Ini bermakna jika terdapat perubahan lantikan SUK, maka pengurus Lembaga Zakat juga akan bertukar mengikut lantikan baru tersebut. Perubahan sistem pentadbiran di peringkat tertinggi ini bertujuan untuk menjadikan pentadbiran zakat lebih cekap dengan memberi lebih banyak ruang kepada agensi ini.

Pengurusan Kutipan

Berdasarkan laporan LZNK mendapati bahawa pengurusan kutipan zakat dibahagikan kepada dua teras utama, iaitu Jabatan Pengurusan Zakat Harta (JPZH) dan Jabatan Pengurusan Zakat Korporat (JPZK). Pembahagian tersebut adalah bagi memastikan kutipan zakat dapat dioptimumkan selaras dengan keperluan semasa. Jika disorot pengamalan zaman Baginda Nabi s.a.w tidak wujud pembahagian seumpama tersebut. Di dalam hadith hanya menyatakan bahawa Nabi menghantar petugas untuk mengutip zakat tanpa mengkhususkan mana-mana jenis zakat. Justeru, pembahagian tersebut merupakan salah satu ijтиhad pengurusan semasa sebagai memenuhi maslahah masa kini.

Kajian mendapati bahawa JPZK bertanggungjawab dalam menguruskan segala bentuk kutipan zakat perniagaan atau zakat *urudh tijarah*. Antara skop tugas mereka adalah mengenal pasti sebanyak mungkin umat Islam yang terlibat di dalam perniagaan di negeri Kedah samada perniagaan besar mahupun perniagaan kecil dan sederhana. Data tersebut akan digunakan untuk menyebarkan dakwah dan maklumat berkaitan zakat perniagaan. Proses suai kenal dan ziarah dilakukan bagi membina hubungan baik agar maklumat berkenaan kewajipan zakat dapat di sebarkan. Hasil temubual bersama kakitangan terlibat juga mendapati bahawa masih ramai peniaga-peniaga Muslim terutamanya di peringkat perniagaan kecil dan sederhana yang tidak menyedari bahawa perniagaan mereka berpotensi dikenakan zakat. Kebanyakan mereka juga tidak jelas berkenaan syarat dan kaedah menunaikan zakat perniagaan. Perkara ini menjadi cabaran kepada pihak bertanggungjawab untuk menyebar luaskan lagi kesedaran berkenaan zakat perniagaan.

JPZK membantu syarikat yang memberi zakat dengan menjaga hubungan baik dengan mereka, agar mereka akan terus memilih untuk berzakat melalui LZNK. Beberapa syarikat di Kedah memilih untuk berzakat di negeri lain, tetapi setelah beramah mesra dengan mereka, mereka mula berzakat kepada LZNK. JPZK mendapati sikap mesra dan melakukan sesuatu

bersama membantu meningkatkan kutipan zakat. Adalah penting untuk bersikap baik kepada syarikat dan bukan hanya memberitahu mereka perlu mengeluarkan zakat. Ini adalah cara berfikir baharu berdasarkan keperluan masa kini. Bagaimanapun, mereka memastikan bahawa mereka mematuhi peraturan dan tidak melakukan apa-apa yang boleh menyebabkan institusi zakat kurang amanah.

Data berikut menunjukkan bahawa strategi tersebut menampakkan hasil apabila peningkatan berlaku kepada jumlah pembayar zakat perniagaan sekaligus meningkatkan kutipan zakat perniagaan itu sendiri;

Jadual 1. Jumlah Pembayar Zakat Perniagaan

Bil	Tahun	Bilangan Pembayar/Syarikat	Jumlah
1.	2018	2455	RM35,776,560.86
2.	2019	2663	RM41,606,378.38
3.	2020	4196	RM51,981,406.96

Satu lagi cabang kutipan zakat di LZNK dikenali sebagai Jabatan Pengurusan Zakat Harta. Jabatan ini bertanggungjawab ke atas semua jenis kutipan zakat yang selain dari zakat perniagaan. Berdasarkan pembahagian ulama' silam sebagaimana yang tercatat di dalam kitab-kitab turath, zakat harta terbahagi kepada lima kategori iaitu Zakat Matawang (Naqdain), Zakat Ternakan (Mawasyi), Zakat Tanaman (Zuru' wal athmar), Zakat Peniagaan (Urud thijarah) and Zakat Galian (Ma'din wa rikaz). Namun atas faktor keperluan operasi semasa, semua kategori zakat tersebut telah dicerakin semula sesuai dengan operasi masa kini. LZNK telah membahagikan zakat harta seperti berikut;

Jadual 2. Pembahagian Zakat Harta

Bil.	Jenis Zakat	Sumber asal
1.	Zakat Pendapatan	Zakat matawang
2.	Zakat Simpanan	
3.	Zakat KWSP	
4.	Zakat Emas	
5.	Zakat Saham	Zakat matawang & Zakat perniagaan
6.	Zakat Padi	Zakat Tanaman
7.	Zakat ternakan	Zakat Ternakan
8.	Zakat Galian	Zakat galian

Zakat matawang merupakan istilah asal yang disebut oleh ulama'-ulama' silam di dalam karya mereka. Ia merujuk kepada hadith Nabi s.a.w yang menyentuh khusus berkenaan kewajipan zakat emas dan perak. Emas dan perak merupakan matawang klasik yang digunakan sejak zaman berzaman. Namun, setelah berkembang kaedah penggunaan matawang para ulama' berijtihad dengan memasukkan sebarang bentuk matawang yang diguna pakai secara meluas sebagai harta yang akan dikenakan zakat. Pada masa yang sama asal usul fungsi kepada emas dan perak tetap diambil kira sebagai harta zakawi atau harta yang akan dikenakan zakat juga. Justeru itu, kajian mendapat bagi memudahkan aspek pengurusan, jenis zakat matawang tersebut telah diperincikan kepada beberapa kategori kecil bagi tujuan mengoptimalkan operasi. Maka wujudlah beberapa istilah lain bagi merujuk kepada realiti operasi dan pengurusan kutipan zakat ketika ini. Zakat matawang tersebut telah

dibagikan kepada zakat pendapatan, zakat simpanan atau zakat wang simpanan, zakat kwsp dan zakat emas. Pembahagian ini tidak dikira statik dan ia boleh berubah mengikut keperluan operasi semasa.

Di dalam pengamalan LZNK juga terdapat satu istilah yang dikenali sebagai zakat saham. Apabila disoroti lebih mendalam, pengkaji mendapati bahawa zakat saham adalah merujuk kepada dua jenis zakat dalam perbincangan ulama' silam. Ketentuan tersebut adalah disebabkan perbezaan bentuk saham yang ada pada masa kini sehingga sebahagiannya diletakkan sebagai pecahan dari zakat simpanan dan sebahagian lain pula sebagai zakat perniagaan. Saham yang berbentuk pelaburan berisiko rendah seperti di unit trust, ASB, skim mudharabah di bank di kategorikan sebagai zakat simpanan. Ia kerana pelaburan pada kaedah tersebut lebih mirip kepada simpanan biasa. Para pelabur hanya meletakkan wang dan mereka akan menerima dividen pada waktu yang telah ditetapkan. Manakala pelaburan dalam bentuk saham di bursa dimasukkan di dalam kategori zakat perniagaan. Ini kerana peroses jual beli berlaku dari pihak pemodal sendiri. Sebarang untung dan rugi adalah tertakluk kepada usaha pemodal di samping wujudnya risiko yang lebih besar.

Zakat pertanian pula hanya menumpukan kepada zakat padi sahaja. Zakat padi dijadikan tema khas dalam operasi kutipan di peringkat agensi. Pertimbangan ini dibuat adalah melihat kepada realiti di Kedah dan Malaysia secara umumnya pertanian yang membabitkan makanan asasi hanya tertumpu kepada penanaman padi sahaja. Adapun perincian jenis-jenis zakat pertanian lain seperti yang dibahas oleh para ulama' di dalam kitab-kitab fiqh hanya dijadikan sebagai rujukan ilmiah oleh pihak pengurusan. Zakat ternakan dikekalkan tema yang sama di dalam operasi atas faktor tiada keperluan untuk mengubahnya. Berdasarkan kajian dan laporan kutipan zakat LZNK mendapati bahawa zakat ternakan tidak dikira sebagai item zakat yang mempunyai potensi besar dalam kutipan. Antara faktornya adalah pada Ketika ini tidak ramai penternak berskala besar atas kapisiti individu sehingga melayakkan mereka membayar zakat ternakan. Justeru, pihak pengurusan mengekalkan tema zakat ternakan dengan nama asal sebagai memenuhi keperluan sedia ada sahaja. Perkara yang sama berlaku ke atas zakat galian di mana tiada keperluan mengubah tema untuk operasi. Ini kerana secara realiti zakat galian kurang praktikal buat masa ini. Namun, perkara ini masih boleh dikaji lebih terperinci jika terdapat ijтиhad dan ruang baru dalam menghuraikan maksud galian itu sendiri.

Pengurusan Agihan

Pengurusan agihan di LZNK juga menunjukkan terdapat banyak ijтиhad semasa yang dilakukan. Antara contoh paling ketara adalah kaedah penyampaian agihan zakat itu sendiri. Antara lain adalah ijтиhad dalam menafsirkan perincian maksud kepada asnaf yang lapan. Perincian tersebut dicerakinkan dalam bentuk skim-skim bantuan. Ijтиhad yang dilakukan adalah mengambil kira keperluan semasa serta maslahah kepada golongan asnaf. Setiap asnaf dinilai keperluan mereka dan kemudiannya agihan zakat dilakukan sesuai dengan keperluan mereka. Agihan bukan sekadar dalam bentuk pemberian tunai sahaja, tetapi pelbagai skim digunakan atas pertimbangan maslahah terpenting buat mereka. Setiap skim yang diperkenalkan juga mengambil kira teras maqasid syariah yang lima. Maqasid syariah menjadi tunjang dalam ijтиhad agar setiap skim yang diperkenal mampu memenuhi objektif pensyariatan zakat itu sendiri. Berdasarkan laporan LZNK kita mendapati bahawa terdapat sekitar 86 skim agihan yang digunakan dalam pelbagai jenis dan bentuk. Skim-skim tersebut

boleh dibahagian kepada beberapa jenis antaranya adalah pemberian tunai, pemberian barang atau alatan, pembinaan dan juga perkhidmatan.

Berikut merupakan sebahagian skim agihan yang terdapat di dalam LZNK yang dibahagikan mengikut jenis asnaf serta asas maqasid syariah:

Jadual 3. Skim Agihan Mengikut Jenis Asnaf Serta Asas Maqasid Syariah

Bil	Asnaf	Skim	Maqasid Syariah
1.	Fakir	1) Agihan Kewangan Fakir Bulanan 2) Agihan Sara Hidup Pusat Penempatan Warga Tua	Menjaga Agama, Menjaga Nyawa, Menjaga Harta. Menjaga Agama, Menjaga Akal, Menjaga Nyawa.
2.	Miskin	1) Agihan Kewangan Miskin Bulanan 2) Derma Siswa Yuran Penuh ke IPT Penuntut Miskin	Menjaga Agama, Menjaga Nyawa, Menjaga Harta. Menjaga Agama, Menjaga Akal, Menjaga Keturunan.
3.	Muallaf	1) Agihan Kepada Saudara Kita Pemulaan. 2) Pusat Bimbingan & Latihan Saudara Baru	Menjaga Agama, Menjaga Nyawa, Menjaga Akal, Menjaga Harta. Menjaga Nyawa, Menjaga Harta.
4.	Arriqab	1) Agihan Kepada Arriqab 2) Skim Agihan Khas Kepada Arriqab	Menjaga Agama, Menjaga Nyawa, Menjaga Harta, Menjaga Keturunan. Menjaga Harta.
5.	Al-Gharimin	1) Agihan Kepada Orang Yang Ber hutang 2) Pusat Hemodialisis (Al-Gharimin)	Menjaga Nyawa, Menjaga Harta. Menjaga Nyawa.
6.	Fisabilillah	1) Sekolah Agama Nizomi 2) Penerangan dan Dakwah.	Menjaga Agama, Menjaga Akal.
7.	Ibni Sabil	1) Agihan Musafir 2) Agihan Musafir Pendidikan	Menjaga Harta Menjaga Agama, Menjaga Akal, Menjaga Harta.

Berdasarkan rajah di atas jelas menunjukkan bahawa agihan zakat telah berlaku dinamik yang sangat besar berbanding apa yang ditemui di dalam kitab-kitab fiqh lampau. Ia jelas menggambarkan penggunaan ijтиhad semasa dilakukan secara meluas dalam pengursan agihan zakat. Justeru, ijтиhad tersebut dapat difahami bahawa ia bukan ijтиhad atas kapisiti pengamalan individu. Tetapi ia merupakan ijтиhad pemerintah sebagai memenuhi tuntutan maslahah rakyat. Perkara ini bertepatan dengan kaedah fiqh yang menyatakan “Tindakan (tasarruf) pemerintah adalah berdasarkan kemaslahatan rakyat”.

KESIMPULAN

Pengurusan dan pentadbiran zakat telah berkembang pesat sejak zaman berzaman. Di dalam konteks negeri Kedah juga kita dapati bahawa perkembangan ini telah berlaku sejak sekian lama. Hasil dari penelitian setiap era dan zaman kita mendapati pemerintah di Kedah berijтиhad dalam perkara pengursan zakat. Ijтиhad tersebut dipandu oleh para ulama' yang wujud di negeri Kedah pada setiap era tersebut. Segala keputusan yang dibuat adalah

berasaskan konsep siyasah syariyyah atas pertimbangan maslahah. Pada masa yang sama kayu ukur maqasid syariah turut menjadi asas rujukan sebagai menyedari bahawa hukum syarak merupakan keutamaan dalam pensyariatan zakat itu sendiri.

RUJUKAN

- Bharudin Che Pa, Siti Arni Basir & Shukeri Mohamed. (2010). Perlaksanaan Siyasah Syar'iyyah Dalam Pentadbiran Di Malaysia. *Journal Al-Tamadun*, 57-72.
- Dr. Saadan Man. *Fiqh Semasa: Konsep dan Aplikasinya*. Jabatan Fiqh dan Usul, Akademik Pengajian Islam, Universiti Malaya.
- Ibnu Kathir. (1997). *Tafsir Al-Quran Al-Adzim*. Dar Tayyibah, Arab Saudi.
- Laporan Agihan Lembaga Zakat Negeri Kedah 2020 - 2021
- Laporan Kutipan Lembaga Zakat Negeri Kedah 2018 – 2020
- Meriyam Salim (2005). Undang-undang Kedah. Dewan Bahasa Pustaka, Kuala Lumpur.
- Mohd Hapiz Mahaiyadin (2017). Hubungan Maqasid Syariah dan Siyasah Syar'iyyah Dalam Urus Tadbir Negara. *Journal Of Social Sciences and Humanities*, 23-38.
- Mohd Marbawi bin Taha, Jasni bin Sulong, Mohd Badrol bin Awang, Halipah binti Hamzah, Emie Sylviana Mohd Zahid. (2021). Aplikasi Fiqh Siyasah Syar'iyyah Dalam Pentadbiran Tanah Kontemporari. *Journal Of Islamic, Social, Economics and Development*, 287-299.
- Muhammad bin Syakir al-Syarif. (25 oktober, 2018). Al-Siyasah Al-Syar'iyyah: Ta'rif wa Ta'sil. Retrieved from <http://www.saaid.net/Doat/alsharef/6.htm>
- Prof. Dr. Abd Jalil Borhan (2013). Konsep Siyasah Syar'iyyah dan Perlaksanaannya Dalam Konteks Malaysia. Universiti Malaysia Pahang.
- Temubual pegawai LZNK di bahagian kutipan dan agihan.
- Windstedt R.O. (1928). Kedah Laws. *Journal Of The Malayan Branch Of The Royal Asiatic Society*, 1-44.